

Проців О.Р. аспірант кафедри
управління проектами ЛРІДУ НАДУ
при Президентіві України

**Адміністративні послуги у мисливстві:
теоретико-методологічний аспект**

Розглянуто роль адміністративних послуг у мисливстві. Обґрунтовано шляхи організаційно-правового регулювання адміністративних послуг у сфері організації мисливського господарства.

Ключові слова: адміністративна послуга, посвідчення мисливця, мисливство, полювання.

The administrative services in hunting: theoretical and methodological aspect
It was considered the role of administrative services in hunting. It is explained the ways of organizational and legal regulation of administrative services in a branch of organization the hunting economy.

Key words: administrative service, hunter's certificate, hunting.

Постановка проблеми. В Україні процедура надання адміністративних послуг не відповідає вимогам законодавства, рівності, відкритості, неупередженості та справедливості. Досі не встановлені процедури надання всіх адміністративних послуг у галузі мисливства.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Проблема правового забезпечення надання адміністративних послуг у мисливстві досліджувалась низкою вітчизняних науковців та практиків. Серед них О. Буджиган, І. Дробот, І. Коліушко, В. Євдокимова, О. Поляк, О. Задихайло, А. Волох, М. Волик., В. Нижник. В той же час існують проблеми організаційно-правового забезпечення надання адміністративних послуг, які потребують подальшого науково-практичного вирішення.

Мета дослідження – теоретико-методологічне обґрунтування надання адміністративних послуг у галузі мисливства та розроблення пропозицій щодо

державного регулювання такої діяльності та імплементації їх у національне законодавство.

Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити такі завдання:

- провести аналіз надання адміністративних послуг у мисливстві;
- визначити соціально-економічне значення, правові аспекти при наданні адміністративних послуг;
- запропонувати конкретні зміни в законодавство, які б врегульовували надання адміністративних послуг в контексті заявленої політики влади.

Виклад основного матеріалу.

Аналіз наукових праць [2,3,4,9,17], вивчення практики державного управління засвідчують, що при розбудові України як сучасної правової демократичної держави залишаються невирішеними питання пріоритетів у державній діяльності щодо принципів та форми взаємовідносин між владою і приватними (фізичними та юридичними) особами. Людина, її права та свободи відповідно до Конституції України визнані найвищою соціальною цінністю. Актуальним є завдання переходу від практики адміністративного управління, успадкованого від радянських часів, до європейських процедур надання громадянам адміністративних послуг. Головним завданням сучасної держави є підвищення якості надання приватним особам таких послуг.

Переживши тоталітарне минуле громадяни, все більше усвідомлюють, що вони у відносинах з органами влади не є прохачами, а споживачами послуг в тому числі і адміністративних. Адміністративна послуга - результат здійснення владних повноважень уповноваженим суб'єктом, що відповідно до закону забезпечує юридичне оформлення умов реалізації фізичними та юридичними особами прав, свобод і законних інтересів за їх заявою (видача дозволів (ліцензій), сертифікатів, посвідчень, проведення реєстрації тощо) [1].

Слід відзначити, що до цього часу Україна не позбулась патерналізму, який впродовж тривалого періоду домінував під час командно-адміністративної системи тоталітарного режиму. Із зміною політичного режиму управління у державі взято курс, хоча й дещо декларативно, на лібералізацію у суспільно-економічному житті. Та все ж присутність ролі держави у наданні

адміністративних послуг на даний час є досить значною. Лише за один рік, за даними Адміністрації Президента України, в країні надається платних адміністративних послуг на суму 34 мільярди гривень [2].

Слід погодитись з думкою В. Євдокимова та О. Поляк, які відзначають, що покращення рівня надання адміністративних послуг є важливим фактором ефективності державного управління і потрібне більш динамічне привнесення ринкових механізмів у громадський сектор [3].

На недосконалість адміністрування у системі надання адміністративних послуг вказує О.А. Задихайло, відзначаючи, що переважним рівнем правового регулювання діяльності з наданням адміністративних послуг є підзаконні акти[4].

Не становить винятку у цьому випадку і зарегульоване ведення мисливського господарства та полювання. Відповідно до чинного законодавства на органи мисливського господарства та полювання покладено надання шести видів адміністративних послуг, причому п'ять надають територіальні органи, а одну – центральний орган виконавчої влади.

Центральні органи влади вживають заходів щодо лібералізації відносин між державою та суспільством у сфері надання адміністративних послуг. Практика останніх політичних кроків Президента України, прийняття законів парламентом та управлінські дії центральних органів виконавчої влади, приймаються конкретні управлінські рішення щодо розв'язання цієї проблеми. Зокрема, Кабінет Міністрів України видав розпорядження від 26.10.2011 р. № 1076-р «Про затвердження плану заходів щодо реформування системи надання адміністративних послуг», п. 2 якого зобов'язує центральні органи виконавчої влади провести інвентаризацію адміністративних послуг[5].

Постановою Кабінету міністрів України від 5 грудня 2011 року № 1274 «Про реєстр адміністративних послуг» з лютого 2012 року запроваджується ведення спеціального державного реєстру надання адміністративних послуг [6].

19 травня 2011 року Президентом України підписується Закон України «Про перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської

діяльності» У цьому законі відзначається, що ліцензії та відстрільні картки на право добування мисливських тварин віднесені до дозвільних документів [7].

9 грудня 2011 року Верховною Радою України прийнята Постанова про прийняття за основу проекту Закону України про адміністративні послуги. Зокрема, відповідно до даного законопроекту передбачається, що державна політика у сфері надання адміністративних послуг повинна базуватись, серед іншого, на принципах відкритості, оперативності та своєчасності, захищеності персональних даних, доступності та зручності для фізичних і юридичних осіб [8].

Слід відзначити, що мисливська громада в Україні, де зареєстровано близько 560 тис. мисливців, а беруть постійну участь у полюванні - 280-290 тис. [9] є чи не найбільшим споживачем адміністративних послуг, серед яких видача посвідчення мисливця та кожен рік обмін щорічної контрольної картки обліку добутої дичини та порушень правил полювання.

Надання даних мисливських послуг передбачено Законом України «Про мисливське господарство та полювання». У зв'язку із тим, що на рівні адміністративних районів у структурі органів виконавчої влади у галузі лісового та мисливського господарства не передбачено районних управлінь лісового господарства, практично усі адміністративні послуги у цій сфері надаються територіальними органами державного агентства лісових ресурсів.

Територіальні органи спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань лісового і мисливського господарства відповідно до ст. 33 видають дозвіл на відстріл та відлов хижих та шкідливих тварин у немисливський сезон, посвідчення громадських мисливських інспекторів відповідно до п. 2.1. Положення про громадських мисливських інспекторів [10], а також посвідчення мисливця та контрольну картку обліку добутої дичини (ст. 14). Ліцензії на право добування мисливських тварин видаються користувачам мисливських угідь відповідно до статті 17. Фактично лише одну адміністративну послугу відповідно до статті 32 не видає центральний орган виконавчої влади з питань лісового та мисливського господарства, а саме:

дозволи на селекційні та вибірково діагностичні відстріли мисливських тварин для ветеринарно – санітарної експертизи.

Виходячи із принципів лібералізації ролі держави, яка прослідковується з нещодавно прийнятих законодавчих та нормативно-правових актів, слід критично підійти до функції адміністративних послуг у галузі мисливського господарства та полювання.

Фактично на більшу частину даних адміністративних послуг у мисливстві не розроблено відповідний стандарт, що дає змогу посадовим особам державної влади діяти лише на підставі та в межах повноважень і у спосіб передбачений Конституцією та законами України. (стаття 19 Конституції України). Крім того, багато дозвільних та регулюючих функцій, які покладені на органи виконавчої влади втратили своє значення або в результаті некоректного внесення змін до законодавства, чи до нормативно-правових актів їх неможливо виконати. Зокрема, це стосується інституції громадських інспекторів: хоча відповідно до статті 38 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» громадський контроль за полюванням покладається на громадських мисливських інспекторів, проте у його теперішній редакції повноваження статтею 39 їм не надано право складати адміністративні протоколи про порушення правил полювання відповідно до статті 85 кодексу України про адміністративні правопорушення, чим нівелюється покладені на них обов'язки.

Також неможливо у цьому випадку виконати вимоги пункту 3.3. «Положення про громадських мисливських інспекторів» [11], який зобов'язує інспекторів скласти упродовж року 3-4 протоколи про адміністративні правопорушення. Крім того, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань мисливського господарства, полювання та рибальства, охорони, використання і відтворення тваринного світу», які вступили в силу від 21.01.2010 р. було внесено зміни до Закону України «Про мисливське господарство та полювання», відповідно до якого участь громадських інспекторів у рейді можлива лише за умов проведення рейду, її очолює посадова особа спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань лісового і мисливського господарства та їх

територіальних органів. На практиці територіальні органи організують упродовж року біля двадцяти рейдів. Тому у зв'язку із вище наведеними обставинами громадські інспектори практично відсторонені від процесу подолання браконьєрства. Зважаючи на низьку правову культуру та відсутність матеріальної мотивації громадські мисливські інспектори прикриваючись документами «посвідченням громадського мисливського інспектора» самі займаються браконьєрством. Так, в Івано-Франківській області лише за 6 місяців 2011 року було виявлено два факти браконьєрства за участю громадських мисливських інспекторів, а саме: 16.02.2011 – громадянином Т.[12], та 01.11.2011 – громадським мисливським інспектором громадянином М., на якого лісовою охороною Косівського лісгоспу складено протокол про адміністративні правопорушення. [13].

Слід зазначити що за 2010 рік громадськими мисливськими інспекторами на загальнодержавному рівні складено лише 30 протоколів про порушення правил полювання, що становить лише 0,4% від усіх виявлених порушень правил полювання. Причому дані протоколи було складено лише у п'яти областях держави.

Одними із обов'язкових документів для проведення полювання відповідно до ст. 14 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» є посвідчення мисливця та контрольна картка обліку добутої дичини. Адміністрування видачі даних дозвільних документів потребує корегування.

Так, на даний час вартість сплати державного мита за видачу щорічної контрольної картки обліку добутої дичини та порушення правил полювання складає лише 1грн. 70 коп. Вартість посвідчення мисливця становить 50 грн. Дані надходження є досить незначними. Кошти, які поступають за посвідчення мисливця та контрольної картки поступають на рахунок органу місцевого самоврядування. Оскільки посвідчення мисливця та контрольної картки добутої дичини видається територіальними органами Держкомлісгоспу, які знаходяться в обласних центрах, то й держмитом поступає на рахунок міст обласних центрів, які фактично зовсім не причетні до мисливства, бо не мають мисливських угідь.

Вартість сплати державного мита у сумі 1грн. 70 коп. практично не має суттєвого значення для наповнення бюджету, а лише створює незручності для мисливців. Повноваження видавати щорічні контрольні картки надано Держкомлісгоспу України та його територіальним органам. Для того щоб її отримати, мисливцю необхідно щороку самостійно прибути в обласний центр для її заміни на наступний рік. Серед однієї з вимог при заміні щорічної контрольної картки обліку добутої дичини та порушення правил полювання є здача квитанції про оплату державного мита. Мінімальна вартість банківських послуг при оплаті державного мита складає 3 грн., що майже у два рази більше ніж вартість оплати самого державного мита. У цій ситуації на більшу суму поповнюються бюджети банків, які отримують платежі за сплату держмита ніж бюджет органів місцевого самоврядування.

Дуже громіздкою також є процедура заміни контрольних карток. Хоча й контрольну картку обліку добутої дичини відповідно до ст. 14 закону України «Про мисливське господарство та полювання» видають обласні управління лісового господарства, а відповідно до п. 14 «Порядку видачі посвідчення мисливця та контрольної картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання» [14] квитанцію про сплату державного мита громадяни зобов'язані подавати мисливствознавцю в районі. Тобто, мисливці, які хочуть поміняти контрольну картку, повинні бути як в обласному управлінні так і в держлісгоспі. Слід відзначити, що держлісгоспи не завжди знаходяться в районних центрах, а іноді декілька десятків кілометрів від райцентру, а у багатьох районах взагалі не має державних лісгосподарських підприємств в якому працює районний мисливствознавець.

Проблемою при видачі контрольної картки обліку добутої дичини та порушення правил полювання є правова неврегульованість видачі картки у випадку переїзду мисливця в іншу область. Комп'ютерна база даних між областями не з'єднана між собою, тому неможливо видати контрольну картку особі, яка отримала посвідчення мисливця у іншій області і змінила місце свого проживання.

Відсутність з'єднаної компютерної бази даних по обліку мисливців не дає змоги ефективно притягувати порушників правил полювання до відповідальності. Так, відповідно до статті 85 Кодексу України про адміністративне правопорушення за повторне порушення правил полювання особа притягується вже по частині другій, яка передбачає суворіші санкції при покаранні, ніж коли мисливець вчинив правопорушення перший раз упродовж року. Розгляд адміністративних протоколів, пов'язаних із порушенням правил полювання покладається на органи мисливського господарства, охорони навколишнього природного середовища та суди. Об'єднана комп'ютерна база даних дала б змогу відслідковувати правопорушення мисливців та виявляти можливі порушення мисливцем в інших областях, а при порушенні ним правил полювання застосувати до правопорушника визначену законом міру покарання.

Для врегулювання питання реєстрації правопорушень у галузі мисливського господарства Івано-Франківське обласне управління лісового та мисливського господарства зверталось в Держкомлісгосп України з пропозицією розробити положення реєстрації порушників правил полювання і доступу до бази даних відповідальних працівників, яким надано право розгляду протоколів [15], але вирішення цього питання до цього часу не відбулось.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань мисливського господарства, полювання та рибальства, охорони, використання і відтворення тваринного світу» від 21 січня 2010 р. внесено зміни до Закону України «Про мисливське господарство та полювання», а саме: вимога щорічної заміни контрольної картки, тоді як у попередній редакції цього закону контрольна картка обліку добутої дичини і порушень правил полювання мала термін дії – один мисливський сезон.

Вимога закону щодо терміну дії контрольної картки на календарний рік не є логічною, так як сезон полювання починається у травні (полювання на самців козулі) і закінчується січнем наступного року. Виконати обмін карток під час сезону полювання бачиться неможливим через велику чисельність мисливців та стислі терміни заміни контрольних карток, а у відділах (секторах)

обласних управлінь мисливського господарства працюють 2-3 спеціалісти, які за день можуть обробити 300-400 контрольних карток.

Для вирішення ситуації територіальні органи спеціально уповноваженого центрального органу з ведення мисливського господарства делегують свої повноваження у підвідомчі лісгоспи, зокрема у ДП «Славутський лісгосп» [16].

Також відповідно до записів, зроблених у контрольній картці добутої дичини, проводиться облік добутої у мисливському сезоні дичини. Заміна контрольної картки під час сезону дасть змогу обліковувати добуту дичину впродовж календарного року, а не мисливського сезону і матиме менше прикладне значення для біостатистики.

Слід погодитись із думкою В. Нижника, який відзначає що контрольні картки та посвідчення мисливця є неприйнятне джерело для підрахунку добутої дичини [17]. Крім того контрольна картка обліку добутої дичини та порушень правил полювання не виконує своєї функції з причини, що контрольні картки міняються перед початком сезону полювання коли вже здані статистичні звіти. Автор зазначає, що лише 5% мисливців обмінює контрольні картки обліку добутої дичини до 15 лютого, тобто, до формування статистичних звітів. Отже, виходячи з аналізу досліджень В. Нижника, говорити про джерело даних обліку добутої дичини по контрольних картках, на нашу думку, не доводиться.

Іншим негативним моментом, на думку В. Нижника, є та обставина що контрольні картки заповнюються вручну: у більшості випадків неможливо прочитати назву угідь на яких проводиться полювання. У статті «Навести лад в обліку добутої дичини» автор пропонує встановити нормативно правовий документ, який би унормовував обіг контрольної картки.

Відповідно до ст. 36 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» кошти, отримані за реалізацію посвідчень мисливця та контрольних карток, зараховуються на рахунок спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у галузі мисливського господарства та полювання. Як показує економічний аналіз, бюджетні фінансові вливання не роблять ведення мисливського господарства користувачів мисливських угідь більш ефективними. Зокрема, у 2010 році мисливська галузь підвідомчих

підприємств Держкомлісгоспу України була профінансована на 35%, відсоток надходжень до витрат становив 45,3%, в УТМР всього профінансований із бюджету на 0,1%, зробив % надходжень 53,9%. В загальному по Україні з Державного бюджету мисливське господарство профінансовано на 8,6%, що свідчить про неефективність його бюджетного фінансування.

Щоб врегулювати дане питання, Івано-Франківське обласне управління лісового та мисливського господарства увійшло до Держкомлісгоспу України з пропозицією від 06.06.2008 р. № 04-3/56, де запропоновано внести зміни до наказу Держкомлісгоспу від 31.08. 1998р. № 97 «Про використання коштів, отриманих від реалізації користувачам мисливських тварин, а також за видачу посвідчень мисливця і щорічних контрольних карток обліку добутої дичини та порушень правил полювання». Було запропоновано спрямовувати кошти, що знаходяться на спеціальному рахунку, в регіони відповідно до певного алгоритму, який би прив'язувався до площі мисливських угідь, кількості мисливців тощо[18].

На жаль все ще залишається недосконалою процедура видачі посвідчень мисливця в частині перевірки знань претендентів. Хоча органами місцевої влади і вживається ряд заходів для покращення знань мисливців. Так, відповідно до п. 2.3. розпорядження Івано-Франківської обласної державної адміністрації від 15.07.2011р. № 425 «Про розвиток мисливства як складової туристичної галузі області» голові обласної організації УТМР доручається створити навчальний центр з підготовки громадян для отримання посвідчення мисливця та дозволу на зброю [19]. Більше того, слід об'єднати перевірку знань з цих двох предметів та видавати єдиний документ, який би підтверджував володіння відповідними знаннями для мисливця, який зобов'язаний на полюванні використовувати зброю. Аналогічну довідку щодо вивчення матеріальної частини зброї та поводження із нею необхідно отримати в органах УМВС [20]. Як свідчить аналіз наукових розробок, надання такої великої кількості адміністративних послуг у галузі мисливства є неоптимальним [21].

Практично такої ж думки дотримується дослідниця О.О.Томин, яка вказує на те, що видача мисливцям контрольної картки обліку добутої дичини є

досить забюрократизованою процедурою, котру ще необхідно змінювати. Нею подаються свої аргументи і вказує на ту особливість, що на даний час у законодавстві України поки що чітко та детально не визначено положення про особливості та порядок застосування контрольної картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання. У „Порядку видачі посвідчення мисливця та контрольної картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання”, затвердженого наказом Міністерства лісового господарства України від 21 березня 1997 р. № 32, тільки закріплено, що контрольна картка, на відміну від посвідчення мисливця, діє протягом одного мисливського сезону, тобто носить тимчасовий характер [22].

На негативний вплив вказує А. Волох, який вважає, що видача контрольної картки обліку добутої дичини не виправдано здорожчує полювання [23].

На нашу думку, процедура легалізації добутої дичини за допомогою відмітки у «Щорічній контрольній картці обліку добутої дичини та порушень правил полювання» є не зовсім ефективною та раціональною, а вказаний документ не виконує своєї функції щодо обліку законно відстріляної мисливської продукції та реєстрації незаконного полювання. До того ж, процедура реєстрації порушень правил полювання із застосуванням контрольної картки обліку добутої дичини не виписана жодним нормативно-правовим актом. Зокрема, відповідно до статті 35 «Закону України про мисливське господарство та полювання» шкіра, м'ясо та трофеї, добуті мисливцями під час полювання, здаються користувачу мисливських угідь. Лише після ветеринарно-санітарної експертизи та прийняття на баланс мисливської продукції користувачі мисливських угідь у змозі реалізовувати продукцію полювання. Підставою легального походження копитних тварин може служити ветеринарно-санітарна експертиза м'яса, накладна та квитанція про оплату мисливської продукції, яку зобов'язані видавати користувачі мисливських угідь. Не виникає проблеми із організації процесу оформлення вищезгаданих документів, так як під час проведення полювання на копитних тварин обов'язковою є присутність розпорядника полювання, тобто, працівника

користувача мисливських угідь, який уповноважений до охорони мисливських угідь, що впливає із вимог п. 1.3. наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 17.10.2011р № 549 «Про затвердження Положення про правила проведення полювань, поводження із зброєю та порядок видачі ліцензій на добування мисливських тварин» [24]. Для легальності добування пернатої та хутрової дичини служить відстрільна картка, яка видається користувачем мисливських угідь.

Висновки

Узагальнюючи дослідження щодо організації державного регулювання надання адміністративних послуг, можна стверджувати, що організація їх виконання та правове забезпечення не відповідає сучасним управлінським вимогам та суспільним очікуванням. Більше того, правове регулювання надання адміністративних послуг знаходиться на неналежному рівні: контрольна картка обліку добутої дичини та порушень правил полювання, посвідчення громадського мисливського інспектора не мають жодного функціонального значення для ведення мисливського господарства, натомість створюються труднощі для адекватного обліку легально добутої дичини та реєстрації порушень правил полювання. Інституція громадського мисливського інспектора зжила себе з причини відсутності мотивації їх діяльності.

Для напрацювання теоретичних та методологічних принципів надання адміністративних послуг у мисливстві слід і в подальшому продовжити дослідження державного регулювання надання адміністративних послуг у галузі мисливського господарства та полювання.

Список використаних джерел

1. "Громадянське суспільство", №1(19), 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=3568>
2. Тимошук О. Адміністративні послуги: від здириництва до реформ//юридичний вісник України № 48, 3-9 грудня 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://smi.liga.net/articles/2011-12-06/3382044-adm_n_strativn_poslugi_v_d_zdirnitstva_do_reform.htm

3. Євдокименко В., Поляк О. Управлінські, адміністративні і громадські послуги як сегмент регіональних ринків // Регіон. економіка. - 2004. - № 4. - С. 16-24.
4. Задихайло О. А. Правове регулювання надання адміністративних послуг в Україні /О. А. Задихайло // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 379–384 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11zaorvu.pdf>
5. Розпорядження КМУ України від 26.10.2011 року № 1076-р «Про затвердження плану заходів щодо реформування системи надання адміністративних послуг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1076-2011-%F0>
6. Постанова Кабінету міністрів України від 5 грудня 2011 року № 1274 «Про реєстр адміністративних послуг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1274-2011-%EF>
7. Закон України «Про перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3392-17>
8. Постанова Верховної Ради України від 9 грудня 2011 року про прийняття за основу проекту Закону України про адміністративні послуги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=4155-17>
9. Бортко Є В. Що очікує простого мисливця? /Є. Бортко// Полювання та риболовля. – 2008. – № 12(85). – С.3.
10. Положення про громадських мисливських інспекторів послуги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1029.265.0>
11. Мисливськогосподарське законодавство України: Посібник для практичних занять для студентів спеціальності «Мисливське господарство», «Лісове господарство». – Львів: «Сполом», 2005. – с.186-189
12. Лист Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства від 30.05.2011 року № 06-16/35 "Про примусове стягнення накладеного штрафу". - Івано-Франківськ:Б/п, 2011. - 1 арк.

13. Лист Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства від 21.11.2011р. № 01-3/541 «Про прийняття заходів до порушників правил полювання». - Івано-Франківськ:Б/п, 2011. - 1 арк.
14. Мисливськогосподарське законодавство України: Посібник для практичних занять для студентів спеціальності «Мисливське господарство», «Лісове господарство». – Львів: «Сполом», 2005. – с.217-220
15. Лист Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства від 06.06.2008 р. № 04-3/56 «Пропозиції щодо зміни мисливського законодавства». - Івано-Франківськ:Б/п, 2008. - 1 арк.
16. Офіційний сайт Славутського лісгоспу [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://slavuta.info/index.php?page_add=page_stattya&year=2010&month=12&key=1293135328&nameph1=&nameph2=&nameph3=
17. Нижник В. Навести лад в обліку добутої дичини /Володимир Нижник// Полювання та риболовля. – 2011. – № 8(118). – С.4.
18. Лист Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства від 06.06.2008 р. № 04-3/56 «Пропозиції щодо зміни мисливського законодавства». - Івано-Франківськ:Б/п, 2008. - 1 арк.
19. Розпорядження Івано-Франківської обласної державної адміністрації від 15.07.2011р. № 425 «Про розвиток мисливства як складової туристичної галузі області» - Івано-Франківськ:Б/п, 2011. - 2 арк.
20. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21.08.1998 року № 622 [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98>
21. Нижник В. Навести лад в обліку добутої дичини /Володимир Нижник// Полювання та риболовля. – 2011. – № 8(118). – С.4.
22. Томин Олександра Олексіївна. Правове регулювання мисливства та полювання в Україні (на матеріалах Карпатського регіону) : Дис... канд. наук: 12.00.06 - 2009. с. 53
23. Волох А. М. (Україна, Мелітополь) Проблеми управління ресурсами мисливських тварин в Україні Збірник матеріалів II-го Всеукраїнського з'їзду екологів з міжнародною участю [Електронний ресурс].– Режим доступу:

http://eco.com.ua/sites/eco.com.ua/files/lib1/konf/2vze/zb_m/0057_zb_m_2VZE.pdf

24.Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження Положення про правила проведення полювань, поводження із зброєю та порядок видачі ліцензій на добування мисливських тварин» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1211-11>

Проців О. Р. Адміністративні послуги у мисливстві: теоретико-методологічний аспект/ О. Р. Проців // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. Львів. регіон. ін-ту держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. / за заг. ред. чл.-кор НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. – Л. : ЛРІДУ НАДУ, 2012. – Вип. 31. – С. 145 – 154.